

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Στάθης Ψύλλος

24/2/2011

1. Η φιλοσοφία συγκροτείται ως δραστηριότητα μέσω μιας σειράς θεμελιωδών ερωτημάτων που προκύπτουν κατά την διάρκεια της προσπάθειας μας να αποκτήσουμε μια ευρεία και συνεκτική κοσμο-εικόνα και να κατανοήσουμε την σχέση μας με την πραγματικότητα αλλά και την θέση μας εντός αυτής. Για παράδειγμα:

Είναι δυνατή η γνώση, και εάν ναι σε τι συνίσταται;

Ποιές είναι οι οντολογικές κατηγορίες που απαιτούνται για τη κατανόηση/συγκρότηση της θεμελιώδους δομής της πραγματικότητας;

Οφείλουμε να δεχθούμε την ύπαρξη αφηρημένων αντικειμένων ή ιδιοτήτων;

Ποια είναι η σχέση μεταξύ σώματος και νου;

Τι είναι το αγαθό και πως συνδέεται με την ανθρώπινη πράξη;

2. Ερωτήματα σαν τα παραπάνω πηγάζουν από *προβλήματα* που προκύπτουν στην προσπάθειά μας να αποκτήσουμε ένα σημείο θέασης της πραγματικότητας από το οποίο επιδιώκουμε να την θεαθούμε ως *όλον*. Κατά συνέπεια, προϋποθέτουν την δυνατότητα μιας απόλυτης σύλληψης της πραγματικότητας αλλά και της σχέσης μας με αυτήν—δηλ. μιας σύλληψης η οποία δεν είναι από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία, πολύ περισσότερο δε από μια οπτική γωνία που υιοθετεί μια συγκεκριμένη επιστήμη.

3. Ας σκεφτούμε, για ένα λεπτό, το πρόβλημα της γνώσης—το οποίο βρίσκεται στον πυρήνα της φιλοσοφικής προβληματικής. Η προσπάθεια ορισμού της γνώσης είναι συνάμα προσπάθεια θεμελίωσης της δυνατότητάς της. Η ανάγκη θεμελίωσης της δυνατότητάς της γνώσης συνιστά προϋπόθεση για την κατανόηση της πραγματικότητας και τον έλεγχο των θεωριών μας περί αυτήν. Η γνώση, είναι προφανές, είναι ένα είδος πεποίθησης. Αλλά τι ακριβώς διαχωρίζει τη γνώση από την απλή πεποίθηση—αυτό που θα λέγαμε γνώμη; Η γνώση, θα ισχυριζόταν κάποιος, είναι *αληθής* πεποίθηση: δεν μπορεί κάποιος να γνωρίζει κάτι που είναι ψευδές. Αρκεί όμως η αληθής πεποίθηση για τη γνώση; Εκ πρώτης όψεως, η απάντηση είναι

αρνητική: μια αληθής πεποίθηση μπορεί να είναι το προϊόν εικασίας ή μαντείας—ή το προϊόν λανθασμένου συλλογισμού—ή να έπεται από λανθασμένες πεποιθήσεις. Γενικά, μια πεποίθηση μπορεί να είναι συμπτωματικά αληθής. Άρα, η γνώση δεν μπορεί να είναι μια συμπτωματικά αληθής πεποίθηση. Αυτομάτως, λοιπόν, εγείρεται ένα νέο ερώτημα: Τι πρέπει να προστεθεί στην αληθή πεποίθηση ώστε να συνιστά γνώση; Το αίτημα της αποφυγής συμπτωματικά ή τυχαία αληθών πεποιθήσεων εισάγει την ανάγκη οι πεποιθήσεις να μην είναι απλώς αληθείς αλλά και δικαιολογημένες. Συνεπώς η γνώση—εκτός από την αλήθεια—απαιτεί δικαιολόγηση ή εγγύηση. Η δικαιολόγηση απαιτείται για την εξήγηση της σταθερότητας της γνώσης. Φτάνουμε έτσι, χωρίς περισσή προσπάθεια, στον ορισμό του Πλάτωνα (και του Σωκράτη) στον *Θεαίτητο*: η γνώση είναι πίστη αληθής μετά λόγου. Στην προσπάθειά του να απαντήσει σε ένα φιλοσοφικό ερώτημα, ο Σωκράτης έφερε στον κόσμο ένα καινούριο φιλοσοφικό πρόβλημα: σε τι συνίσταται η δικαιολόγηση των πεποιθήσεων; Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους μεταγενέστερους ποικίλλουν και γέννησαν με τη σειρά τους νέα φιλοσοφικά προβλήματα. Για παράδειγμα, μπορεί μια αλυσίδα δικαιολόγησης πεποιθήσεων μέσω άλλων ήδη δικαιολογημένων πεποιθήσεων να συνεχίζεται επ' άπειρον, και εάν τερματίζει σε κάποιες πεποιθήσεις τι επιφέρει δικαιολόγηση σε αυτές; Με άλλα λόγια, τι δικαιολογεί τους δικαιολογητές;

4. Το ανωτέρω είναι απλώς ένα παράδειγμα, ενδεικτικό του *τύπου* της προβληματικής που συγκροτεί τη φιλοσοφία. Το ενδιαφέρον γενικότερο ερώτημα είναι: που (και πως) σταματά αυτή η διαδικασία έγερσης φιλοσοφικών ερωτημάτων και γένεσης νέων προβλημάτων;

5. Η θέση μου είναι ότι τα φιλοσοφικά ερωτήματα—αυστηρά μιλώντας—δεν έχουν πιστοποιητικό γέννησης αλλά ούτε και θανάτου. Δεν έχουν ημερομηνία λήξης. Είναι—αυστηρά μιλώντας—άχρονα ακριβώς γιατί είναι προβλήματα του Λόγου και ο Λόγος είναι άχρονος. Εν τω χρόνω είναι μόνο οι εκάστοτε διατυπώσεις και συγκεκριμενοποιήσεις των φιλοσοφικών ερωτημάτων και οι διάφορες προσπάθειες αντιμετώπισής τους. Το άχρονο των φιλοσοφικών προβλημάτων εξηγεί το γεγονός ότι επανέρχονται ως *ίδια* προβλήματα, ακόμα και αν οι εμπειρικές μας γνώσεις περί αυτών αλλάζουν. Οι εκάστοτε διατυπώσεις τους αλλά και οι εκάστοτε προσεγγίσεις τους—το τι θεωρείται νόμιμη απάντηση και το τι όχι, το τι θεωρούνται συναφή δεδομένα και τι όχι, το ποιές εμπειρικές προκειμένες είναι συναφείς και ποιες όχι—

αλλάζουν και μετασηματίζονται εν τω χρόνω. Συγκροτούν αυτό που αποκαλούμε 'Ιστορία της Φιλοσοφίας'.

6. Οι εκάστοτε εκδοχές των φιλοσοφικών προβλημάτων δεν δημιουργούνται και δεν αναπτύσσονται εν κενώ. Όντας, σε τελική ανάλυση, θεωρητικά προβλήματα, τα εκάστοτε φιλοσοφικά προβλήματα αντλούν τη νομιμότητά τους από τις ευρύτερες επιστημονικές και κοινωνικο-πολιτικές θεωρήσεις (αλλά και συγκυρίες) της εποχής τους. Εγείρονται εντός πλαισίων που περιορίζονται από ό,τι άλλο γνωρίζουμε ή δεχόμαστε για τον κόσμο και τη σχέση μας με αυτόν. Οι εκάστοτε προτεινόμενες απαντήσεις αντλούν από την εκάστοτε επιστημονική κοσμο-εικόνα. Όλοι οι μεγάλοι φιλόσοφοι του παρελθόντος (ίσως με ελάχιστες εξαιρέσεις κατά την περίοδο του γερμανικού ιδεαλισμού) συνέδεσαν άρρηκτα τη φιλοσοφική τους σκέψη με την κρατούσα επιστημονική κοσμο-εικόνα και έγειραν το πρόβλημα της θεμελίωσης ή νομιμοποίησης της επιστήμης της εποχής τους.

7. Η φιλοσοφία, αυστηρά μιλώντας, δεν επιλύει προβλήματα. Θέτει το εννοιολογικό πλαίσιο για την επίλυσή τους (διερευνώντας και χαρτογραφώντας, κατ' ουσίαν, τον λογικό χώρο—των χώρων των λογικών και εννοιολογικών δυνατοτήτων) και στην συνέχεια τα παραδίδει εν τέλει στις επιστήμες προς επίλυση. Αυστηρά μιλώντας, όμως, η φιλοσοφία εναποθέτει στις επιστήμες τον ρόλο του να επιλύσουν (μέσω θεωρίας και ελέγχου) το *εμπειρικό υπόλοιπο* των φιλοσοφικών προβλημάτων—το οποίο είναι και κατ' αρχήν επιλύσιμο. Το εμπειρικό υπόλοιπο (ή υποκατάστατο) των φιλοσοφικών προβλημάτων συνιστά μια ευρέως νοουμένη εμπειρική επαναδιατύπωση ή συγκεκριμενοποίηση τους, ενταγμένη μέσα σε ένα πλαίσιο εμπειρικών προκειμένων, επικουρικών υποθέσεων και παραδοχών. Για παράδειγμα, το εμπειρικό υπόλοιπο του ερωτήματος περί των σχέσεων νου-σώματος, στην Καρτεσιανή εκδοχή του, αφορά την δυνατότητα αλληλεπίδρασης δύο διαφορετικών και απολύτως διακριτών υποστάσεων, των πραγμάτων που σκέπτονται και των εκτατών πραγμάτων. Η θεωρητική του διερεύνηση αναγκαστικά θα εμπλέξει θέματα όπως η σχέση αιτίας-αποτελέσματος που φέρουν μαζί τους εμπειρικές παραδοχές και δεσμεύσεις αλλά και υποθέσεις σχετικά με την φύση της αλληλεπίδρασης.

8. Η συνεπακόλουθη αυτονομία των γνήσια φιλοσοφικών προβλημάτων είναι υπό μία έννοια απόλυτη—αφού η φιλοσοφία διερευνά τον λογικό χώρο και αναδεικνύει το σύνθετο ανάγλυφό του. Υπό μία άλλη έννοια όμως, η αυτονομία των φιλοσοφικών προβλημάτων είναι μόνο σχετική, αφού εν τέλει η διερεύνησή των συγκεκριμένων εκδοχών τους πέραν των ορίων της λογικής συνοχής (που είναι ένα ελάχιστο κριτήριο

στην αντιμετώπισή τους) γίνεται πάντα εντός ευρύτερων θεωρητικών-εμπειρικών πλαισίων και επικουρικών υποθέσεων και παραδοχών.

9. Κατά συνέπεια η φιλοσοφία, χωρίς να χάνει την αυτονομία της, όταν ξεφεύγει από το πεδίο της χαρτογράφησης του εννοιολογικού τοπίου, δεν μπορεί παρά να λειτουργεί εντός του διπόλου επιστήμης και πράξης. Η κατανόηση του κόσμου και της σχέσης μας με αυτόν έχει μια θεωρητική διάσταση (το πεδίο της επιστήμης) και μια πρακτική διάσταση (το πεδίο της ηθικής).

10. Η σχέση της φιλοσοφίας με την επιστήμη είναι, επομένως, συγκροτητική. Η συγκρότηση αυτή κινείται σε δύο επίπεδα. Πρώτον, η επιστήμη παρέχει το υλικό—τις γνώσεις, τα δεδομένα, τους περιορισμούς κλπ—που συγκροτούν το πλαίσιο εντός του οποίου τίθενται τα εκάστοτε συγκεκριμενοποιημένα φιλοσοφικά προβλήματα και οι διερευνήσεις τους. Τα μαθηματικά, για τον Kant, απετέλεσαν παράδειγμα *a priori* αλλά συνθετικής γνώσης—το οποίο σημαίνει ότι τέτοιου είδους γνώση είναι δυνατή και άρα το μόνο ερώτημα που μένει είναι το πώς είναι δυνατή, στο οποίο ερώτημα ο Kant απαντά με το να συνδέσει την αυθορμησία του νου με την ικανότητά του να διατυπώνει αρχές που είναι καθολικές, αναγκαίες και βέβαιες. Η ανάδειξη των μη-Ευκλείδειων γεωμετριών στον ύστερο 19^ο αιώνα ώθησε τον Poincaré να συλλάβει την αυθορμησία του νου όχι ως την πηγή συνθετικών *a priori* αρχών αλλά ως φορέα των θεμελιωδών αλλά εν τέλει αναθεωρήσιμων συμβάσεων που οριοθετούν τα διάφορα πλαίσια θεωρητικής εγγραφής της εμπειρίας. Η χρήση των μη-ευκλείδειων γεωμετριών στην Γενική Θεωρία της Σχετικότητας του Einstein έκανε τον Reichenbach να περιορίσει το εύρος των *a priori* αρχών και να αρνηθεί την μοναδικότητά τους (και άρα την αναγκαιότητά τους).

11. Ή σκεφτείτε για λίγο την επιστημονική επανάσταση του 17^{ου} αιώνα. Η αναδυόμενη νέα επιστήμη φέρει μαζί της το αίτημα της μεθόδου, η συγκρότηση της οποίας αναπτύσσεται εντός της φιλοσοφίας διότι μόνο αυτή έχει την δυνατότητα να ανεβεί από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο και από το ειδικό στο γενικό. Αλλά ακριβώς επειδή το πρόβλημα της μεθόδου εγείρεται από την επιστήμη αλλά τίθεται εντός της φιλοσοφίας γίνεται αντικείμενο μιας φιλοσοφικής διαμάχης, εν τέλει μεταξύ εμπειριστών και ρασιοναλιστών. Ο Descartes, αναζητώντας την βεβαιότητα, προκρίνει την υποθετικο-παραγωγή, αλλά με μεταφυσικά αναγκαίες προκειμένες, ενώ ο Francis Bacon διακηρύσσει ότι η γνώση δεν απαιτεί βεβαιότητα και αναδεικνύει την εξαιρετική επαγωγή ως την θεμελιώδη μήτρα της επιστημονικής μεθόδου. Θα μπορούσα να παραθέσω και άλλα παραδείγματα, αλλά η γενική διαπίστωση είναι

έκδηλη: η επιστήμη λειτουργεί ως η σκαλωσιά αλλά και οικοδομικό υλικό για την φιλοσοφία.

12. Αυτό δεν σημαίνει φυσικά ότι η ανέγερση του φιλοσοφικού οικοδομήματος καθορίζεται μονοσήμαντα. Κάθε άλλο. Η εκάστοτε επιστημονική κοσμο-εικόνα δρα ως περιορισμός υπό την έννοια ότι το φιλοσοφικό σύστημα δεν έρχεται—ή δεν πρέπει να έρχεται—σε αντίφαση μαζί της. Αν όντως ερχόταν σε αντίφαση μαζί της, τότε το φιλοσοφικό σύστημα θα έκοβε τις ρίζες που το τρέφουν. Αλλά, η απουσία αντίφασης δεν συνεπάγεται τον μονοσήμαντο προσδιορισμό του φιλοσοφικού συστήματος. Και άρα μπορούν να—και όντως—υπάρχουν πολλαπλά φιλοσοφικά συστήματα συμβατά με την εκάστοτε επιστημονική κοσμο-εικόνα. Ενίοτε, η αντιπαράθεση έχει να κάνει με τον ρόλο του υποκειμένου στην επιστημονική κοσμο-εικόνα. Και έτσι ο Leibniz επανεισάγει την τελεολογία στην φύση και την κοινωνία για να διασώσει μεταξύ άλλων την ελευθερία της βούλησης αν και την θέτει εκ προοιμίου σε προκαθορισμένη αρμονία με την κρατούσα μηχανιστική κοσμο-εικόνα.

13. Το δεύτερο επίπεδο στο οποίο κινείται η συγκροτητική σχέση μεταξύ επιστήμης και φιλοσοφίας είναι το εξής. Η φιλοσοφία παρέχει το πλαίσιο (ή καλύτερα το υπόβαθρο) εντός του οποίου εγείρονται και απαντώνται ερωτήματα θεμελίωσης των επιστημών, διερεύνησης των εννοιών τους και των συνεπειών τους για την πραγματικότητα και της σχέσης μας με αυτήν. Η Νευτώνεια φυσική απετέλεσε για τον Kant, όπως είπε ο Cassirer, το *factum* επί του οποίου μπορούσε να στήσει την φιλοσοφική γνώση. Απετέλεσε όμως και το αντικείμενο φιλοσοφικής θεμελίωσης, αφού οι εννοιολογικές κατηγορίες του Kant και οι καθαρές μορφές της εποπτείας (ο χώρος και ο χρόνος) απέβλεπαν, μεταξύ άλλων, να θεμελιώσουν τους νόμους του Νεύτωνα, να αναδείξουν την γενικότητά τους και να τους θωρακίσουν έναντι της εμπειριστικής κριτικής ότι είναι απλώς εμπειρικά εδραιωμένες επαγωγικές αρχές. Ο Locke, από την άλλη, προσπαθεί να διασώσει την προβληματική έννοια της Νευτώνειας βαρυτικής έλξης με το να την θέσει ως πρωτεύουσα ιδιότητα της ύλης, ενώ ο Berkeley, εκκινώντας από αντίστοιχες με του Locke εμπειριστικές φιλοσοφικές προκείμενες, διαπιστώνει ότι η ίδια η κατηγορία της ύλης ως του υποστρώματος των ιδιοτήτων στερείται νοήματος. Ακόμα και ο παρεξηγημένος Hegel επεδίωξε να διασώσει μια οργανικότητας και τελεολογίας στη φύση αναδεικνύοντας προβλήματα στο περιεχόμενο του αιτήματος για μηχανιστική εξήγηση των πάντων. Το θέμα μας δεν είναι εάν ο Kant ή ο Hegel ή ο Berkeley είχαν δίκιο ή όχι. Το θέμα μας είναι ότι η

εκάστοτε επιστημονική κοσμο-εικόνα γίνεται αντικείμενο φιλοσοφικής διερεύνησης, αποσαφήνισης και ανάπτυξης.

14. Και εδώ πρέπει να τονιστεί ότι η σχέση μεταξύ φιλοσοφίας και επιστημονικής κοσμο-εικόνας δεν είναι μονοσήμαντη. Δεν υπάρχει μια και μοναδική φιλοσοφική ερμηνεία της εκάστοτε επιστημονικής εικόνας. Κατά συνέπεια ανοίγει διάπλατα ο δρόμος για φιλοσοφικές διαμάχες περί της επιστήμης και του πώς περιγράφει τον κόσμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εδώ είναι οι διαμάχες για την ισχύ και την ερμηνεία της ατομικής θεωρίας της ύλης περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

15. Υποστηρίζω λοιπόν ότι η συγκροτητική σχέση μεταξύ επιστήμης και φιλοσοφίας είναι αμφίδρομη: η επιστήμη παρέχει την σκαλωσιά για την φιλοσοφία και η φιλοσοφία παρέχει το υπόβαθρο για την επιστήμη. Αν ανακύψει το απολύτως εύλογο ερώτημα το πώς αυτό είναι δυνατό, η απάντηση είναι ότι είναι δυνατόν μόνο διαχρονικά. Και εδώ δεν υπάρχει απόλυτη προτεραιότητα. Η φιλοσοφική ανασυγκρότηση της εκάστοτε επιστημονικής κοσμο-εικόνας γίνεται εκ των υστέρων (αφότου έχει διατυπωθεί και δοκιμαστεί μια επιστημονική θεωρία) αλλά η εκάστοτε κοσμο-εικόνα εξαρτάται από πρότερες φιλοσοφικές παραδοχές και διερευνήσεις.

16. Αν και έχουμε ήδη μπει στην ουσία του προβλήματος, μπορεί κάποιος να διερωτηθεί: τελικά τι είναι η φιλοσοφία; Η μόνη, κατά τη γνώμη μου, διανοητικά τίμια απάντηση σε αυτό το ερώτημα στηρίζεται στην πρότερη διαπίστωση ότι η φιλοσοφία ως δραστηριότητα χαρακτηρίζεται από *αυτό-αναφορικότητα*. Ο ορισμός του τι είναι η φιλοσοφία συνιστά ήδη (και προϋποθέτει) μια φιλοσοφική στάση και άρα αποτελεί φιλοσοφία. Το τι είναι η επιστήμη δεν αποτελεί ερώτημα της φυσικής. Το τι είναι η φιλοσοφία αποτελεί ερώτημα της φιλοσοφίας. Εάν, για παράδειγμα, κάποιος φιλόσοφος αποδέχεται την ύπαρξη *a priori* γνώσης ή εάν θεωρεί ότι όλη η γνώση πρέπει να καταστεί έγκυρη μέσω μη εμπειρικών μεθόδων, θα ορίσει την φιλοσοφία πολύ διαφορετικά από ένα φιλόσοφο που δέχεται τον νατουραλισμό (τη θέση, σε αδρές γραμμές, ότι οι μόνες μέθοδοι γνώσης του κόσμου προέρχονται από τις επιστήμες). Ο πρώτος φιλόσοφος θα θεωρήσει την φιλοσοφία ως το (εννοιολογικό και γνωσιολογικό) θεμέλιο των επιστημών (πρώτη φιλοσοφία) ενώ ο δεύτερος θα την θεωρήσει ως συνεχή προς τις επιστήμες (διαφέρουσα από αυτές μόνο ως προς την γενικότητα των θεωρητικών ερωτημάτων που εγείρει). Δεν υπάρχει φιλοσοφικά ουδέτερος ορισμός της φιλοσοφίας. Ούτε φυσικά η ανωτέρω θέση μου για την συγκρότηση της φιλοσοφίας είναι φιλοσοφικά ουδέτερη. Αλλά, αν κάνει νόημα, επιδιώκει να υπερβεί τον διχασμό μεταξύ πρώτης φιλοσοφίας και φυσιοκρατίας.

17. Μπορεί επίσης κάποιος να διερωτηθεί: τι είναι η επιστήμη; Αν και αυτό αποτελεί ένα φιλοσοφικό ερώτημα, δεν υπάρχει φιλοσοφικά επαρκής απάντηση. Ακριβώς γιατί η επίλυσή του προϋποθέτει μια απάντηση σε ένα πρότερο φιλοσοφικό ερώτημα: τι συνιστά επίλυση ενός φιλοσοφικού προβλήματος; Έχω όμως ήδη σημειώσει ότι η φιλοσοφία δεν επιλύει προβλήματα. Χαρτογραφεί τον λογικό χώρο και παραδίδει ευρέως εμπειρικά υποκατάστατα των φιλοσοφικών προβλημάτων στις επιστήμες προς επίλυση.

18. Υπάρχουν δύο τρόποι να κινηθεί κανείς όσον αφορά την χαρτογράφηση του λογικού χώρου. Σύμφωνα με τον τρόπο—ας τον πούμε απριορισμός—θα πρέπει να εμπλακούμε σε εννοιολογική ανάλυση και ορισμό της έννοιας ‘επιστήμη’. Θα πρέπει, με άλλα λόγια, να παράσχουμε ικανές και αναγκαίες συνθήκες για να είναι κάτι επιστήμη. Ας υποθέσουμε ότι τις βρίσκουμε (π.χ., η κατά Popper διαψευδισκρατία). Σε τι συνίσταται η επιτυχία του ορισμού; Είτε το ερώτημα δεν έχει νόημα (θα μπορούσε να πει κανείς ότι ορισμοί είναι συμβάσεις—θέτουν το νόημα ενός όρου) και άρα ο ορισμός της επιστήμης είναι απλώς μια σύμβαση (βλ. Popper). Είτε ο ορισμός πρέπει να ανταποκρίνεται σε κάτι εξωγενές (να συλλαμβάνει την ουσία της επιστήμης ή να ανταποκρίνεται σε ισχυρές διαισθήσεις μας για το τι είναι η επιστήμη κλπ). Στην πρώτη περίπτωση (σύμβαση), το πρόβλημα είναι τι ακριβώς καθορίζει το τι είναι και τι δεν είναι επιστήμη (γιατί το κριτήριο ταξινόμησης δεν είναι αυθαίρετο;) και πως αντιμετωπίζονται τα αντι-παραδείγματα, πχ., το γεγονός ότι οι επιστημονικές θεωρίες δεν είναι—αυστηρά μιλώντας—διαψεύσιμες. Στην δεύτερη περίπτωση (ουσία, διαισθήσεις), πως καθορίζεται αυτό που πρέπει να συλλάβει ο ορισμός (η ουσία της επιστήμης, οι ισχυρές διαισθήσεις για το τι συνιστά επιστήμη, οι παραδειγματικές περιπτώσεις); Ίσως η απάντηση να φαίνεται προφανής: Ορθολογική ανασυγκρότηση (*concept explication*). Όμως και εδώ υπάρχουν προβλήματα. Η επιλογή της βάσης της ορθολογικής ανασυγκρότησης προϋποθέτει ότι μπορούμε ήδη να διακρίνουμε επαρκώς μεταξύ επιστήμης και μεταφυσικής ή μεταξύ επιστήμης και ψευδο-επιστήμης.

19. Ο δεύτερος τρόπος για να κινηθούμε είναι να ξεχάσουμε τους ορισμούς και να διατυπώσουμε *θεωρίες* (στην συγκεκριμένη περίπτωση για το τι είναι η επιστήμη, πως αναπτύσσεται κλπ). Δηλ. στην ουσία να κάνουμε επιστήμη περί επιστήμης. Υπό μία έννοια αυτό έκανε ο Kuhn και ο Lakatos. Διατύπωσαν μεγάλες θεωρητικές αφηγήσεις (ας τα πούμε μακρο-μοντέλλα) για το πώς εξελίσσονται παραδειγματικές περιπτώσεις επιστημονικών θεωριών, επιδιώκοντας να εξάγουν μια γενικεύσιμη δομή

αλλαγής θεωριών από την αφήγηση. Παρά τα πολλά ελκυστικά στοιχεία αυτής της προσπάθειας (πχ., η ανάδειξη της ιστορικότητας της επιστήμης) είναι φανερό ότι κινούμαστε ήδη στον χώρο του υποκατάστατου του αρχικού φιλοσοφικού ερωτήματος. Διερευνούμε το φιλοσοφικό ερώτημα ‘τι είναι η επιστήμη’ μέσω της διερεύνησης του ευρέως εμπειρικού προβλήματος του πως αλλάζουν στο χρόνο παραδειγματικές περιπτώσεις επιστημονικών θεωριών. Σε κάθε περίπτωση, αφήνουμε ανέπαφο ένα φιλοσοφικό ερώτημα. Αν θεωρήσουμε ότι κάνουμε επιστήμη της επιστήμης (δηλ. διατυπώνουμε θεωρίες για την επιστήμη και την πορεία της), πως ελέγχονται αυτές οι θεωρίες περί επιστήμης; Πως ακυρώνονται ή διαψεύδονται;

20. Τελικά μπορεί να διερευνηθεί η σχέση μεταξύ φιλοσοφίας και επιστήμης εάν δεν γνωρίζουμε το τι είναι η φιλοσοφία και το τι είναι η επιστήμη; Αυστηρά μιλώντας, αυτό είναι ένα ακόμα φιλοσοφικό ερώτημα (τμήμα ενός ευρύτερου φιλοσοφικού προβλήματος που αφορά την ασάφεια). Κατά συνέπεια, δεν επιλύετε, αυστηρά μιλώντας, αλλά πρέπει να περιοριστούμε στην καταγραφή του λογικού χώρου των δυνατών λύσεων κοκ.

21. Η βασική αρχή του φιλοσοφείν—θεωρώ—είναι η εξής: ο φιλόσοφος δεν σηκώνει ποτέ τα χέρια ψηλά. Δεν τα παρατάει. Τι κάνουμε λοιπόν; Κάνουμε ό,τι καλύτερο μπορούμε. Και με βάση την ανθρώπινη κατάσταση αυτό είναι το καλύτερο που μπορούμε να κάνουμε. Ξεκινάμε με μια αντίληψη για το τι είναι φιλοσοφία και μια αντίληψη για το τι είναι επιστήμη (η οποία διαμορφώνεται, εν μέρει, από την καλύτερη επιστήμη της εποχής μας) και διερευνούμε την σχέση τους. Την διερευνούμε στην ιστορική της πορεία αλλά και στις τρέχουσες εκφάνσεις της. Αν δει κανείς αυτή την διαδικασία στην ιστορικότητά της θα διαπιστώσει ότι η συγκροτητική σχέση μεταξύ επιστήμης και φιλοσοφίας, για την οποία μίλησα ήδη, δεν διακυβεύεται. Φιλοσοφικές θεωρίες ανοίγουν νέους ορίζοντες στην επιστήμη ή κλονίζονται υπό το βάρος των επιστημονικών θεωριών. Η αφήγηση αυτής της μακράς ιστορίας γόνιμης αλληλεπίδρασης συνιστά αυτό που λέμε ιστορία της φιλοσοφίας.